

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС В ЧАСТИНІ ЕНЕРГЕТИКИ

Шульга Є. В.,

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

Шинкарук Н. В.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин та суспільних наук
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

Марініч В. К.,

*аспірант кафедри аграрного, земельного та екологічного права
ім. В.З. Янчука
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

Шульга Є. В., Шинкарук Н. В., Марініч В. К. Окремі аспекти реалізації зобов'язань України відповідно до угоди про асоціацію з ЄС в частині енергетики.

В даній статті здійснюється спроба аналізу процесу імплементації енергетичних Директив ЄС в законодавство України відповідно до членства в енергетичному співтоваристві та підписанні так званої «Угоди про асоціацію з ЄС». Передусім прийняття законів: «Про ринок природного газу», «Про ринок електричної енергії», «Про енергоефективність», «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів», окремих положень Податкового кодексу України, Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» тощо, дозволив зробити висновок, що імплементація енергетичних директив ЄС в законодавство України відбувається фрагментарно, безсистемно, без чітких економічних прорахунків та очікуваного результату, що нівелює їх загальну мету, – забезпечення енергетичної безпеки України. Зроблено висновок, що попри прийняття Закону України «Про ринок електричної енергії» фактично залишилася нормативна неврегульованість питання впровадження паралельних ринків, генеруючих потужностей та проблема накопичення боргів, детальна регуляторна та технічна інфраструктура. Стрімкий перехід на зелену енергетику та надзвичайно висока ціна на неї в умовах перманентної економічної кризи, спричиняє надмірне навантаження на державний бюджет України. За таких умов функціонування великих електростанцій з відновлюваних джерел енергії характеризується різко змінними режимами роботи у складі Об'єднаної енергетичної системи України. Стверджується, що прийнятий Закон України «Про енергоефективність» передбачає важливу для енергетичної безпеки держави національну та регіональні системи енергетичного менеджменту та енергетичної ефективності, в той же час без належного фінансування та підготовки достатньої кількості фахівців з енергоефективності, він ризикує мати виключно декларативний характер.

Ключові слова: Угода про асоціацію з ЄС, енергетична безпека, енергетичні директиви ЄС, енергетичні пакети, імплементація, енергетичне законодавство, екологічна безпека.

Shulga E. V., Shinkaruk N. V., Marinich V. K. Certain aspects of implementation of Ukraine's commitments under the agreement on association with the EU in the part of energy.

This article analyzes the implementation of the EU energy policy directives into the legislation of Ukraine in accordance with the Energy Community membership and signing the so-called «Association Agreement with the EU», first of all, the adoption of the Law «On the Market of Natural Gas», the Law «On the Market of Electricity»

Law. Law «On Energy Efficiency», Law «On Earth Energy and Legal Regional Earth Regional Energy Obbles», separate provisions of the Tax Code of Ukraine, Ukraine's Energy Strategy for the period up to 2035 «Security, Energy Efficiency, Competitiveness, etc. allowed to conclude that the implementation that the implementation EU Energy Directives in Ukrainian legislation are fragmented, unsystematically, without clear economic miscalculations and expected result, which increases their overall purpose of providing Ukraine's energy security. It is concluded that despite the adoption of the Law of Ukraine «On the Market of Electricity Market» in fact remained a normative unrivaled issue of the introduction of parallel markets, generating capacities and the problem of accumulation of debts, detailed regulatory and technical infrastructure. The rapid transition to green energy and extremely high price on it, in the conditions of the permanent economic crisis, causes excessive load to the state budget of Ukraine. Under such conditions, the functioning of large power plants from renewable energy sources is characterized by sharply variables in the work of the united energy system of Ukraine. It is indicated that the adopted Law of Ukraine «On Energy Efficiency» provides for the national and regional energy management system for energy security and energy efficiency for energy safety and energy efficiency, at the same time without proper financing and preparation of a sufficient number of energy efficiency specialists, it risks its exclusively declarative character.

Key words: Association Agreement with the EU, Energy Security, EU Energy Directives, Energy Packages, Implementation, Energy Legislation, Environmental Security.

Постановка проблеми. Енергетична безпека держави виступає ключовим фактором розвитку економіки та запорукою забезпечення нормальних умов існування суспільства. Однак, сьогодні рівень енергетичної безпеки України далекий від оптимального, що підтверджується постійним зростанням тарифів на енергетичні ресурси в порівнянні з падінням рівня доходів громадян, монополізацією енергетичної сфери та значної залежності від імпорту енергоресурсів [1]. Послаблює позиції української енергетики і завершення будівництва газопроводу «Північний потік – 2», що, вочевидь, знизить об'єми транзиту газу через територію України. Крім того, набирає обертів глобальна паливно-енергетична криза, що обумовила світовий дефіцит природного газу та п'ятикратне збільшення його ціни восени 2021 року [2]. Такий стан речей обумовлює необхідність підвищення енергетичної ефективності та пошуку нових механізмів забезпечення енергетичної безпеки держави. На сьогоднішній день серед енергетично імпортозалежних країн найбільш оптимально це вдається членам ЄС, які проводять спільну енергетичну політику та керуються енергетичними директивами, що носять імперативний характер та є обов'язковими до виконання.

Україна, вибравши євроінтеграційний шлях розвитку, приєдналась до Енергетичного Співтовариства та підписала Угоду про асоціацію з ЄС, взяла на себе зобов'язання імплементувати ряд Директив ЄС, зокрема енергетичних, покликаних підвищити рівень енергетичної та екологічної безпеки, наблизити енергетичне законодавство та, власне енергетику, до європейських стандартів, створити спільні енергетичні ринки. На сьогоднішній день в Україні імплементовано Другий енергетичний пакет та іде процес імплементатії Третього енергетичного пакету, однак становище в енергетиці не змінюється на краще, що обумовлює необхідність дослідження стану їх імплементатії. Для цього слід проаналізувати досвід правового забезпечення енергетичної безпеки ЄС, енергетичних директив та особливостей їх імплементатії у вітчизняне правове поле.

Стан опрацювання проблематики. Серед вітчизняного наукового та експертного середовища, проблематику сучасного стану реалізації зобов'язань України відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС в частині енергетики вивчали Л. Акуленко, А. Вігірінський, М. Войтів, А. Ігнатюк, Б. Кваснюк, В. Кривуцький, В. Лір, В. Мосашвілі, Д. Науменко, В. Паламарчук, В. Симоненко, О. Снігир, О. Степаненко, Г. Філюк, К. Якуненко та інші. Однак, слід вказати на те, що дані дослідження переважно містили економічний характер, і стосувалися, передусім проблематики реформування механізму державного регулювання діяльності природних монополій загалом, і у сфері електроенергетики і нафтогазового комплексу зокрема. Інші вчені, такі як: В.А. Барінова, С.В. Венедиктова, Т.А. Ланшина, І.П. Поварича, Б. Прошкіна, С.В. Ратнера, Ю.В. Тихонравова та інші досліджували проблеми розвитку альтернативної енергетики. Незважаючи на значний інтерес до досліджуваної проблеми, практично немає наукових праць, в яких широко досліджувались проблеми сучасного стану імплементатії енергетичних Директив ЄС в законодавство України.

Метою статті є аналіз сучасного стану імплементатії енергетичних Директив ЄС у законодавство України.

Виклад основного матеріалу. Україна, з 1 лютого 2011 р. стала повноправним членом Енергетичного Співтовариства та взяла на себе зобов'язання щодо імплементатії в національне законодавство основних актів енергетичного законодавства ЄС [3]. Вступ України до Енергетичного співтовариства надав можливості та інструменти для проведення структурної реформи в галузі енергетики. Впровадження європейських норм

та стандартів – *acquis communautaire* («доробок спільноти» – основні акти енергетичного законодавства ЄС) в енергетичній галузі, а також у галузі охорони навколишнього середовища, дозволяє нашій державі поступово здійснювати перебудову економіки та ставати на шлях сталого розвитку.

Процес імплементації енергетичних пакетів в Україні є розпочатим. За останні роки ми спостерігаємо активне прагнення України до співробітництва з ЄС і у питаннях енергобезпеки, але передусім він (процес) проходить у рамках економіко-політичної сфери. Адаптація правового регулювання досліджуваної царини на сьогоднішній день виконана фрагментарно, несистематично, що як наслідок, деякою мірою знівельовало загальну їх мету. Дане твердження підтверджується низкою прийнятих Українським парламентом нормативних актів, котрі спрямовані на реформування енергетичного сектору. Так, прийняття ЗУ «Про ринок природного газу» (2015) [4], декларував імплементацію вимог Третього енергетичного пакета ЄС (Директиви 2009/73/ЄС «Щодо спільних правил для внутрішнього ринку природного газу» та Регламенту ЄС 715/2009 «Про умови доступу до мереж транспортування природного газу») в межах підписаного Україною Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, і передбачав собою прагнення лібералізації та реформування ринку природного газу, усунення єдиного масштабного гравця останніх років ПАТ «НАК «Нафтогаз України», що одноосібно здійснював видобування нафти та газу, їх переробку, транспортування та зберігання тощо. Вказаний закон запровадив створення нової моделі ринку природного газу, спрямовану на забезпечення вільної конкуренції та ефективного захисту прав та інтересів всіх учасників ринку газу, незалежно від форми власності. Однак, на сьогоднішній день не можна сказати, що його положення були в повній мірі реалізовані, оскільки тепер, крім вказаної компанії-монополіста у конкурсах з видобутку, переробки та інших маніпуляцій з енергоресурсами беруть участь і його дочірні компанії та компанії партнери, такі як ПАТ «Укртрансгаз» та ПАТ «Укргазвидобування». Тобто, очікуваного результату у вигляді демонополізації отримано не було.

У вересні 2016 р. Верховною Радою України був ухвалений Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики і комунальних послуг» [5].

Країни-члени Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії (IRENA) у грудні 2016 року ухвалили рішення про можливість приєднання України. Із метою виконання внутрішньодержавних процедур, необхідних для набуття членства у зазначеному агентстві, розроблено проєкт Закону України «Про приєднання України до Статуту Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії «IRENA», який було прийнято Верховною Радою України 05.12.2017 р. [6]. Участь України в IRENA сприятиме збільшенню частки енергії з відновлюваних джерел в енергетичному балансі держави.

Також у 2016 році було узгоджено текст нової редакції Меморандуму про взаєморозуміння щодо стратегічного партнерства в енергетичній сфері між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії, який був підписаний у 2005 році [7]. Рішенням № 1/2019 Ради асоціації Україна – ЄС від 08.07.2019 р. [8] оновлено Додаток XXVII до Угоди про асоціацію, який містить перелік обов'язкових до імплементації Україною актів ЄС у сфері енергетики з метою інтеграції України до енергетичного ринку ЄС в секторах газу та електроенергії. Для його належної імплементації розроблено керівні принципи, які визначають механізм взаємодії сторін під час консультацій щодо сумісності положень актів законодавства України з положеннями права ЄС.

В межах Третього енергетичного пакета ЄС, українським парламентом було прийнято ЗУ «Про ринок електричної енергії» (2017) [9], що запроваджував з 2019 року можливість вибору постачальника енергетичних послуг, конкуренцію та зниження цін для покупця електроенергії. Однак, виконання вказаного закону гальмується з об'єктивних та суб'єктивних причин, до яких в тому числі можна віднести: нормативну нерегульованість питання впровадження паралельних ринків, генеруючих потужностей та проблему накопичення боргів, детальна регуляторна та технічна інфраструктура. Зважаючи на ці та інші причини, Представництво Європейського Союзу та ЄБРР рекомендували відтермінувати впровадження нового ринку електроенергії в Україні [10].

Окрім того, на виконання вказаних законів було розроблено Нову Енергетичну стратегію України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» від 18 серпня 2017 року, що ґрунтується на засадах посилення розвитку відновлюваної енергетики, зокрема, збільшення частки використання «зеленої енергії», тобто сприяння використанню з боку населення та підприємств зеленого тарифу. З метою стимулювання розвитку відновлюваної енергетики було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії», відповідно до якого: «зелений» тариф прив'язаний до курсу євро; «зелений» тариф для електроенергії з біомаси та біогазу збільшений на 10 %; скасовані вимоги щодо місцевого складника та введена надбавка до «зеленого» тарифу в розмірі 5 % та 10 % за використання обладнання українського

виробництва на рівні 30 % та 50 %; введений «зелений» тариф для геотермальних електроустановок, для сонячних та вітрових електростанцій приватних домогосподарств потужністю до 30 кВт [11].

Окрім того, з 1 січня 2019 р. набув чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо поліпшення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів», в якому виписані основні положення, покликані сприяти розвитку сфери відновлюваної енергетики, а саме:

- у Податковому кодексі України зазначається, що до 31 грудня 2022 р. звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції із ввезення на митну територію України таких товарів: вітрово-енергетичні електрогенераторні установки, сонячні фотоелектричні панелі, інвертори та трансформатори відповідних потужностей [12];
- Законі України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» містить положення, відповідно до якого на землях (промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення) можуть розміщуватися об'єкти альтернативної енергетики, що використовують відновлювані джерела енергії незалежно від цільового призначення таких земельних ділянок [13]. Всі ці заходи спричинили стрімкий зріст зеленої енергетики, що обумовило перевиробництво енергетики загалом, а з огляду на те, що держава, в особі державної компанії «Гарантований покупець», змушена викуповувати зелену енергію у повному обсязі за фіксованим «зеленим» тарифом, який на сьогодні є одним із найвищих у Європі [14].

Більшість виробників енергії сонця отримують, за законом, 4,25 гривень за кіловат, виробники вітрової енергії, – 3 – 3,5 гривень. Це значно більше, ніж отримують «тепловики» (1,20 гривень) і «атомники» (0,67 гривень). Натомість населення сплачує (без урахування податків і зборів) лише 25 копійок за кіловат, а промислові підприємства, – 1,25 гривень. Тривалий час низькі тарифи для населення вдавалося утримувати за рахунок продажу промисловим підприємствам атомної енергії. Утім, через стрімкий розвиток відновлюваної енергії ця система перестала працювати, – грошей на дотації катастрофічно не вистачає. Державне підприємство «Гарантований покупець» є де-факто банкрутом [15] і станом на кінець жовтня заборгувало «зеленим» уже понад 25 мільярдів гривень [16]. Тобто можна зробити висновок, що відбувся надто стрімкий перехід на зелену енергетику, що в умовах перманентної економічної нестабільності спустошує державний бюджет України. Виникає ситуація за якої стрімкий перехід на альтернативні та відновлювальні джерела енергії доступні лише економічно розвиненим державам. Функціонування великих електростанцій з відновлюваних джерел енергії характеризується різко змінними режимами роботи у складі Об'єднаної енергетичної системи України. Це призводить до додаткових витрат на диспетчеризацію електростанцій та підтримання резервних потужностей для регулювання режимів роботи вітряних та сонячних електростанцій.

Слід звернути увагу також на відсутність важливого курсу держави на дерегуляцію енергетичної сфери, тобто зменшення державного впливу на енергетичний сектор України. Так прийняття ЗУ «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики і комунальних послуг» (2016) [5] означувало продовження курсу на державне управління енергетичним сектором, що, на нашу думку, не корелюється з європейськими стандартами. Проголошеною метою прийняття вказаного акту є усунення монополій та здійснення державного регулювання діяльності учасників енергетичного ринку України, однак, очевидно, на думку законодавця, держава має здійснювати управління енергетичним сектором безпосередньо. Законом визначається правовий статус державного регулятора у сфері енергетики та комунальних послуг, що здійснює регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Тобто держава, користуючись імперативним впливом, здійснює регулювання енергетичного сектору замість створення однакових умов для всіх суб'єктів енергетичної сфери та зменшення впливу на ціноутворення. На нашу думку, держава має створити прозорі умови та однакові правила для всіх гравців енергетичного ринку, тим самим зменшивши власний вплив на ринок енергетичних ресурсів.

Нещодавно було прийнято Закон України «Про енергоефективність», що виступає важливим кроком до імплементації Третього енергетичного пакету, а саме Директиви Європейського Союзу 2012/27/ЄС «Про енергетичну ефективність». Закон передбачає появу Національного та місцевих планів з енергоефективності. Крім того, буде впроваджено моніторинг виконання Національного плану, тож усі охочі матимуть доступ до офіційних результатів цього моніторингу; появу у містах та органах державної влади системи енергетичного менеджменту, тобто спеціальних підрозділів та фахівців, що здійснюватимуть енергетичний моніторинг будівель, виявлення та вирішення проблем енергоефективності тощо; купівлю та оренду за державні кошти лише енергоефективного обладнання та приміщень; зобов'язання модернізації енергопостачальними компаніями обладнання та мережі; створення відкритої онлайн-платформи з енергоефективності. Закон також встановлює на скільки має скорочуватися споживання енергії щороку.

Закон передбачає фокус на середньострокове та довгострокове планування енергоефективних заходів. Так, Міністерство розвитку громад і територій України має розробити довгострокову Стратегію термомодернізації будівель, що має позитивно вплинути не лише на заощадження коштів, що через застарілі системи втрачаються даремно разом із втраченим теплом, а також на покращення стану навколишнього середовища.

Однак, вказаний закон потенційно містить ряд недоліків. Ряд положень закону носять декларативний характер, передбачається прийняття численного ряду (близько 50) підзаконних нормативно-правових актів: стратегій, національних планів дій, муніципальних енергетичних планів, звітів про потенціал енергоефективності енергопостачальних компаній протягом річного терміну, без чого закон залишиться декларацією позитивних намірів. Досить абстрактно розподілена відповідальність стосовно питань енергоефективності загалом та енергоефективності між Міністерством енергетики та Міністерством розвитку громад та територій України, що не сприятиме досягненню мети підвищення енергоефективності. Окрім того, реалізація положень закону потребує залучення коштів, зокрема, для створення системи енергетичного менеджменту, виконання енергетичних планів міст, енергетичних аудитів тощо.

Висновки. Враховуючи вищезазначене можна зробити висновок, що процес імплементації енергетичних Директив ЄС в Україні відбувається фрагментарно, безсистемно, без чітких економічних прорахунків та очікуваного результату, що нівелює їх загальну мету забезпечення енергетичної безпеки України. Так прийняття Закону України «Про ринок природного газу» на виконання Директиви 2009/73/ЄС «Щодо спільних правил для внутрішнього ринку природного газу» та Регламенту ЄС 715/2009 «Про умови доступу до мереж транспортування природного газу» по факту не сприяли монополізації у газовій сфері. Попри прийняття Закону України «Про ринок електричної енергії», фактично залишилася нормативна неврегульованість питання впровадження паралельних ринків, генеруючих потужностей та проблема накопичення боргів, детальна регуляторна та технічна інфраструктура. Стрімкий перехід на зелену енергетику та надзвичайно висока ціна на неї в умовах перманентної економічної кризи спричиняє надмірне навантаження на державний бюджет України. За таких умов функціонування великих електростанцій з відновлюваних джерел енергії характеризується різко змінними режимами роботи у складі Об'єднаної енергетичної системи України. Нещодавно прийнятий Закон України «Про енергоефективність» передбачає важливу для енергетичної безпеки держави національну та регіональні системи енергетичного менеджменту та енергетичної ефективності. Однак, без належного фінансування та підготовки достатньої кількості фахівців з енергоефективності він ризикує мати виключно декларативний характер.

Список використаних джерел:

1. Shulga, I., Kurylo, V., Gyrenko, I., & Savych, S. (2019). Legal Regulation of Energy Safety in Ukraine and the European Union: Problems and Perspective. *European Journal of Sustainable Development*, 8(3), 439. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2019.v8n3p439>
2. Світова енергетична криза глибокає. Спочатку не вистачало газу, а тепер ще й нафти. Стаття від 15 жовтня 2021 р. BBC News Ukraine. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-58925652> (дата звернення: 20.10.2021)
3. Про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства : Протокол від 15 груд. 2010 р. No 2787-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a27?find=1&text=імплементац#w11 (дата звернення: 21.10.2021).
4. Про ринок природного газу : Закон України від 09 квітня 2015 р. № 329-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19> (дата звернення: 20.10.2021)
5. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : Закон України від 22 вересня 2016 р. № 1540-VIII. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text> (дата звернення: 20.10.2021)
6. Про приєднання України до Статуту Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (IRENA). Закон України від 5 грудня 2018 р. № 2222-VIII. Верховна Рада України, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-19#Text> (дата звернення: 20.10.2021)
7. Про взаєморозуміння щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії : Меморандум від 24 листопада 2016 р. № 984_003-16. Міністерство закордонних справ України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-16#Text (дата звернення: 24.10.2021)
8. Про Рішення Ради асоціації між Україною та ЄС про внесення змін і доповнень до Додатка XXVII до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної

енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 06 червня 2019 р. №2739-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2739-19#n5> (дата звернення: 24.10.2021)

9. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13 квітня 2017 р. № № 2019-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19> (дата звернення: 24.10.2021)

10. В ЄС рекомендують Україні відкласти впровадження нового ринку електроенергії. Українська правда. Стаття від 24 травня 2019 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/05/24/648125/> (дата звернення: 24.10.2021)

11. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії : Закон України від 4 червня 2015 р. No 514-VIII. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-19?lang=en> (дата звернення: 27.10.2021)

12. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. №2755-VI. Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17> (дата звернення: 29.10.2021)

13. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів. Закон України від 10 липня 2010 р. № 2480-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2480-17#Text> (дата звернення: 29.10.2021)

14. Драпак М. Тарифи для підтримки «зеленої енергетики». Енергетика. Texty.org.ua стаття від 26 квітня 2018 р. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/84623/Doroge_zadovolenna_Nynishni_taryfy_dla_pidtrymky_zelenoji (дата звернення: 20.10.2021).

15. Тейзе Є. Ринок, який не працює: хто в Україні платитиме за «зелену» енергію? Deutsche Welle URL: <https://p.dw.com/p/3cBEх> (дата звернення: 03.11.2021)

16. «Зелений» тариф: борги «Гарпока» й «Укренерго» збільшилися до 25,1 млрд. грн. Finbalance URL: <https://finbalance.com.ua/news/zeleniy-tarif-borhi-harpoка-y-ukrenerho-zbilshilisya-do-187-mlrd-hrn> (дата звернення: 05.11.2021)